

P ER UNA ANÀLISI PRAGMÀTICA DE LA IMATGE

JORDI PERICOT

Doctor en Història de l'Art i Llicenciat en Filosofia. Catedràtic de Teoria de la Imatge de la Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona. Ex-professor de Teoria de la Imatge de la Universitat Autònoma de Barcelona. Promotor de la Pedagogia del Disseny a Catalunya des de l'Escola Elisava. Membre del Consell de Disseny de la Generalitat de Catalunya. Membre del Consell de Redacció de Publicacions *Elisava*.

Les espectaculars proporcions que va adquirint la imatge visual en tots els àmbits de la comunicació social constitueixen, crec, una prova clara de la seva alta rendibilitat comunicativa.

Lògicament, aquests fets es lliguen estretament al sorprenent avenç que han experimentat les diverses tècniques de representació, especialment quant al grau de fidelitat reproductiva, a la memorització i a la transmissió d'imatges, i al consegüent desenvolupament dels nous mitjans àudio-visuals de comunicació. Possiblement podem parlar d'una «cultura de la imatge».

Paradoxalment, aquesta omnipresència de la imatge en la nostra cultura, així com l'acceleració vertiginosa de la seva tecnologia no són secundades per un corresponent aparell teòric que en permeti l'exhaustiva anàlisi per tal de poder preveure, controlar i provocar eficaçment els efectes que l'ús en produeix. Res no es coneix, o ben poc, de les possibles regles que en constitueixen el llenguatge, res no sabem, o ben poc, dels mecanismes per a una transmissió d'informació visual precisa, ni tampoc dels efectes produïts, ja sigui a nivell social o individual.

Aquesta penúria teòrica ens fa creure que, ara per ara, la construcció d'una teoria completa d'aquest fenomen comunicatiu integral és una tasca excessivament ambiciosa i que, de moment, caldria limitar-se a una teoria parcial, o a un conjunt de teories parcials, de manera que cadascuna fes abstracció o donés per evidents els fets que les altres teories tractarien de sistematitzar o d'explicar.

Actuar així possiblement seria donar proves de seny, però considerem que no es pot parlar d'una teoria de la imatge en tant que aquesta pressuposés estudiar el llenguatge visual com a part aïllada d'un tot coherent que és l'acte de comunicació, amb el qual s'interrelaciona estretament.

És a dir, no podem confondre llenguatge i discurs, en el sentit que aquest darrer, en tant que instrument comunicatiu, no pot ser reduït a un llenguatge sinó que cal considerar-lo com a formalització d'unes complexes necessitats socials que garanteixen la comunicació, encara que, evidentment, cal que l'habilitin els diferents llenguatges coparticipants.

Dins d'aquest marc és evident que no pretenem buscar els mecanismes significatius de la imatge per ella mateixa, ni creiem en la possibilitat d'establir unes regles exactes que puguin donar-nos compte del llenguatge visual en qualsevol situació.

Aquest estudi, més que cercar les bases per a construir una «teoria de la imatge», es marca com a objectiu, d'introduir nous camins de recerca que ens permetin d'establir uns criteris sobre els quals fonamentar una pràctica comunicativa en funció dels diferents sistemes i factors situacionals que la motiven.

És molt probable que en un futur puguem aconseguir aquest coneixement específic, però ara per ara,

l'únic objectiu que ens podem marcar és el de partir de la realitat que en constitueix l'ús a fi d'intentar definir els condicionants de la seva reeixida.

Mancariem al nostre propòsit d'analitzar una realitat, si pretenguéssim fer un estudi de «la imatge» en tant que fenomen comunicatiu específic i, *aïllat* de la resta de fenòmens paral·lels dins d'un mateix fet comunicatiu.

El nostre objectiu és el d'intentar establir una aproximació al funcionament de la imatge visual a l'interior de situacions concretes d'ús, on es manifesta la seva interacció amb la resta de factors que participen en la situació social. És a dir, presentar una semiòtica que renuncia a definir el discurs a partir de regles internes i opta per descriure'l i transformar-lo a partir dels usos i de les seves possibles constants en aquests usos: o sigui, enfront d'una concepció dels llenguatges com a sistema de regles, es planteja el llenguatge com un conjunt de fets.

No es tracta, doncs, d'un estudi de la imatge limitat als mecanismes òptics, ni de reduir-lo a les formes d'estructuració perceptiva.

Tampoc no ens podem restringir a l'anàlisi semàntica de les expressions visuals, sinó que cal, a més, avançar cap a una concepció pragmàtica en la qual l'acte és produït amb intenció comunicativa i la imatge visual n'és un dels factors constituents.

L'anàlisi tradicional de l'enunciat visual en el seu aspecte sintàctico-semàntic i subjecte a l'avaluació en termes gramaticals de correcte-incorrepte, cal resituar-la dins del marc real de la pragmàtica, és a dir, emprat a l'interior d'una situació concreta on la seva avaluació s'efectuarà en termes de reeixit-fallit.

Dins d'aquest marc, cal ampliar el concepte de competència, segon la qual l'usuari real a més de la possessió d'una «gramàtica» i del poder de formar diferents possibles enunciats, té la capacitat d'adequar una i altre al context en funció de les variables pertinents.

És a dir (*basant-me en Wittgenstein*), fonamentem el llenguatge en tant que activitat, tot introduint, amb el concepte de pluralisme que implica, un nou camí d'investigació motivat pel caràcter innovador del llenguatge mateix. En recórrer al concepte pragmàtic de «joc lingüístic» allò que és més important i primari en el llenguatge no és el significat, sinó l'ús, i així direm que entendre unes imatges bàsicament no és comprendre'n la significació que comporten, sinó saber com funcionen o s'usen dintre d'uns jocs possibles. En d'altres paraules, que l'individu sigui competent, és a dir, que a més de tenir suficient coneixement dels objectes institucionalitzats per a poder disposar-ne comunicativament, tingui la facultat de generar nous enunciats a partir del coneixement d'una situació, condició i producte a la vegada dels processos comunicatius.

En aquest sentit cal, doncs, considerar dos nivells de significació:

- l'un, que prové de la seva analogia amb la realitat, i
- l'altre, per coneixement convencional del seu ús i dels efectes causals produïts, o susceptibles de produir.

La primera significació es caracteritza pels esquemes « $x = y$ », o « x més o menys igual a y », on x és interpretada comunament com a igual o similar a l'objecte y , independentment de les regles d'interpretació o codis socials existents. Estem en el pla de la «representació» on la significació de l'expressió visual « x » no es provoca per convenció o codi socialitzat, sinó per simple analogia entre la imatge x i l'objecte real y .

La comprensió, en aquest cas, és immediata i no requereix cap aprenentatge, ja que la imatge icònica no actua pròpiament com a signe substitutiu convencional de la cosa, sinó, en certa mesura, «com la mateixa cosa» més o menys present segons el grau de fidelitat icònica. Denota directament els objectes i llur significació referencial queda saturada amb els objectes que «re-presenta». Aquesta realitat referencial es presenta també a nivell dels objectes «socials», creats per la societat en la seva permanent elaboració cultural, les imatges i els camps semàntics dels quals són determinats per la mateixa història social. És per aquestes referències socials que les imatges, igual que les paraules adquireixen llur sentit total i són intel·ligibles.

En aquest segon nivell, la imatge actua com a veritable signe substitutiu i no es limita a «re-presentar» l'objecte social, sinó que «significa», és a dir, la seva interpretació depèn de les pròpies regles socials en tant que regles constitutives, i obeeix a l'esquema « x com a y en el context c ».

Així cal considerar les interpretacions o significacions que es donen a una «mateixa» imatge en diferents contextos socials on en cadascun d'ells prevalen unes regles constitutives diferents.

Aquestes regles constitutives són les que possibiliten la reeixida d'un acte de comunicació, en la mesura que l'enunciació és interpretada en funció d'uns determinats valors i factors situacionals i, per tant, genera noves formes de conducta i noves situacions, ja que no es limiten a ser realitzades d'acord amb unes regles, sinó que tenen la particularitat de poder ser especificades i significades en funció de la regla social preestablerta. És a dir, les noves formes de conducta apareixen precisament quan es compleix l'esquema: « x s'interpreta com y , en el context c ».

En molts casos, quan realitzem un acte il·locutiu estem en les condicions d'una persona que ha après a jugar un joc sense haver-ne tingut mai formulades

les regles ni tan sols haver-ne desitjat la formulació. Hem après a «jugar» el joc dels actes il·locutius, però molt sovint sense formulació explicitada de les regles subjacents. Contínuament ens servim d'una gran varietat de sistemes de senyals per emetre un acte il·locutiú: paraules, gestos, mirades, positures, vestimenta, distàncies espacials, moviments, etc., és a dir, d'una multiplicitat de llenguatges que cal conèixer, a títol d'éssers competents, encara que aquesta competència, com hem dit, no sigui definidament coneixedora i estiguem «jugant», doncs, a actes il·locutius sense tenir una formulació explícita de les regles subjacents al joc comunicatiu.

En el domini de la comunicació predominantment visual, aquesta situació es fa encara més palesa per poc que observem els mètodes de producció d'imatges a fins comunicatius: molts «creadors publicitaris» que projecten importants i costoses campanyes publicitàries polítiques o comercials, són incapaços de raonar ordenadament les regles constitutives subjacents que permeten l'ús adequat d'aquells enunciats visuals. El fet és que en tota situació, i malgrat la complexitat de l'acte sincrètic de comunicació, els éssers humans ens comuniquem acceptablement.

D'aquí que el primer pas per a establir aquestes regles constitutives, aquesta formulació, serà analitzar les condicions prèvies indispensables sota les quals es realitza un acte il·locutiú a determinant visual.

LES CIRCUMSTÀNCIES DE L'ACTE COMUNICATIU

L'acompliment d'un acte de comunicació en tant que producció d'un acte il·locutiú i dels efectes perlocutius corresponents, ja sigui aquest acte predominantment verbal, visual, tàctil o olfatiu, requereix necessàriament que les condicions que el possibiliten com a tal acte siguin satisfetes en llur totalitat i de manera integral. Si no es presenten aquestes totalment, és a dir, si en manquen algunes o part de les indispensables, l'acte resultarà fallit o defectiu. Pronunciar «t'ordeno que...» o exhibir el seu sinònim gràfic, no és un acte eficaçment perlocutiú pel fet de pronunciar les paraules o de col·locar en qualsevol lloc el disc blau amb la fletxa blanca. Aquestes mateixes paraules o imatges poden ser emeses per diferents subjectes, i si no concorren «certes circumstàncies», l'ordre no serà executada. Igualment, no és suficient vestir-se de militar per poder actuar jeràrquicament sobre uns altres individus, si aquests no li reconeixen el «dret i l'autoritat» de servir-se d'aquesta forma i actuar imperativament. O sigui, no és suficient per a imperar una ordre el fet de pronunciar correctament les paraules corresponents, de vestir-se segons les més estrictes ordenances militars o de col·locar

un disc amb una fletxa, encara que es compleixin totes les normes externes i formals pròpies de cada ordre. Cal que molts altres fets siguin apropiats i concorrin conjuntament per tal que l'acció sigui executada amb èxit. Si aquestes circumstàncies no contribueixen adequadament a l'expressió, aquesta es pot qualificar de «desafortunada», sense que puguem dir que és veritable o falsa.

L'estudi de les circumstàncies que, adequades a l'acció, fan que l'acte sigui reeixit, ha estat efectuat especialment per J.L. Austin, així com pels seus seguidors més directes, John Searle, i H.P. Grice, per no citar sinó el més pertinents, autors a qui d'altra banda, ens referirem de manera prioritària.

A grans trets, podem agrupar les circumstàncies que possibiliten un acte reeixit en dos grans grups, segons que considerem prioritàriament les condicions:

A. Receptivo-perceptives.

B. De procediment convencional.

És evident que aquests dos grans grups de circumstàncies concorren en un mateix acte, per la qual cosa seria inútil de buscar aïlladament en cadascun d'ells els elements decisius d'un acte comunicatiu. Tampoc no és del cas que els uns determinin els altres. Simplement cal veure'ls com a coparticipants i en constant interacció.

A. LES CONDICIONS RECEPTIVO-PERCEPTIVES:

Perquè un acte de comunicació esdevingui reeixit cal, en primer terme, que tots els elements pertinents que el conformen siguin presents i degudament percebuts. La manca d'alguna de les parts constituents, llenguatges, convencions socials, etc., comporta que l'acte esdevingui «fallit».

Per tant, en referir-nos a un acte il·locutiú reeixit, considerem que els factors receptivo-perceptius necessaris per a dur-lo a terme són convenientment actius: hom emet un enunciat perceptible en una situació concreta determinada, que és copsat conscientment per un ésser perceptor al qual es dirigeix. L'ésser perceptor ha d'estar en condicions «normals» d'efectuar l'acte perceptiu, i solament s'aconseguirà si, per part dels actors, es compleixen les següents condicions:

A.1. Participació activa de tots els elements estimulants, jutjats pertinents per a l'emissió d'un determinat missatge. L'incompliment d'aquest elemental requisit no permetria una percepció reeixida, per «incompleta».

A.2. Adequada ordenació o estructuració dels elements pertinents. L'ordre jeràrquic d'aquesta estruc-

turació ha de ser tant en funció dels diferents trets pertinents a l'interior d'un mateix sistema perceptiu, com entre els diferents sistemes perceptius que constitueixen el conglomerat estimulant.

La complexitat dels missatges d'un acte de comunicació requereix que tant l'emissor com el receptor estiguin en disposició de servir-se dels mateixos canals sensibles, així com de servir-se'n jeràrquicament de manera similar; d'altra manera la inadequada estructura receptiva dels elements perceptius faria que l'acte esdevingués «desvirtuat».

A.3. Distinció dels «sorolls» estimulants mitjançant la marginació dels elements-indici no pertinents a l'acte comunicatiu emès.

Entre les causes que poden provocar la fallida d'un acte comunicatiu destaquem les referents a les condicions de recepció de senyals d'un determinat canal.

Tot canal porta, a més dels senyals pertinents a l'acte comunicatiu, d'altres que actuen com a perturbadors del missatge. Aquests elements perturbadors o «sorolls» poden procedir de causes sensibles: sorolls paral·lels a la conversa, l'excessiva proliferació d'imatges en una gran ciutat, que dificulta la senyalització urbana o encobreix els missatges visuals de la publicitat. Les senyalitzacions paral·leles de moltes grans ciutats modernes dificulten la lectura dels senyals de tràfic. També es poden atribuir els sorolls a d'altres factors individuals o col·lectius de tipus psicològic: així el terror, la por, l'enveja o la fam incidiran en gran mesura en la percepció de les formes comunicatives. Aquesta proliferació de «sorolls psicològics» és ben coneguda pels qui detenen alguna mena de poder, que els provoquen per a neutralitzar o minimitzar la recepció de certs missatges considerats adversos, alhora que marquen les premisses per a reformalitzar uns determinats fets.

Entre els sorolls que pertorben la comunicació, o fan d'aquesta un acte fallit, podem considerar el fenomen que es produeix quan els indicis que acompanyen el sistema de símbols que conformen l'enunciat esdevenen també símbols. És a dir, actes que es corresponen directament amb l'objecte, units a ell per una relació causal, real o existencial (1), com per exemple, l'accent de l'orador, la música o els sorolls de fons d'un film, les perturbacions sonores o visuals del mitjà de reproducció o comunicació, són copsats i interpretats com a símbols intencionalment emesos. Signes que, en lloc de ser relacionats amb l'objecte de manera causal o sinecdòquica, s'hi vinculen essencialment en virtut d'un hàbit d'associació convencional.

Aquesta transformació de l'indici en símbol és factible pel fet que en el símbol la relació signe/objecte no s'estableix per semblança o concòrdia com és el cas de l'indici. El símbol depèn de l'interpretant, que,

en escollir un mitjà per a designar un objecte, pot transformar-lo en símbol-circumstància per a la producció de determinats fenòmens situacionals no intencionals, o veure'l també com a símbol produït intencionadament pel productor.

És evident que, en determinades circumstàncies, la producció de símbols per part del receptor va acompanyada de sorolls que comporten falses o errònies interpretacions, amb els corresponents malentesos o incomprendiments del missatge. Així es pot produir un efecte lúdic o còmic en una escena intencionalment, il·locutivament, de terror: són indicis que s'han transformat en símbols de significats que res no tenen a veure amb els que convencionalment entenem com a portadors de terror.

La introducció activa dels indicis «sorolls» en la recepció perceptiva, a títol de símbol, fa que l'acte perceptiu esdevingui «distorsionat».

B. EL PROCEDIMENT CONVENCIONAL:

Si partim, també, del fet que el significat s'aprèn i es manté a través de l'ús dels diferents llenguatges en «situació de comunicació» comprendrem fàcilment per què aquest concepte de comunicació no és teòricament explicable ni empíricament demostrable si no s'analitza a partir d'allò que entenen els usuaris en servir-se d'unes determinades formes d'expressió, paraules, imatges, etc., en uns determinats moments així com en determinades situacions i segons certs propòsits.

En d'altres paraules, entendre el llenguatge com a mitjà de comunicació és considerar que el seu significat es lliga bàsicament als actes i a les persones concretes que se'n serveixen. Això comporta la necessitat d'entendre les motivacions de l'acte, que les condicions requerides segons les regles constitutives subjacents en tant que acte comunicatiu, s'acompleixin, i que la comunicació, doncs, s'esdevingui a partir dels conceptes d'intenció i significança, que són els seus pressupòsits necessaris.

ELS FACTORS SITUACIONALS I EL PROCEDIMENT:

Per a l'anàlisi de les condicions adequades que han de concórrer en un acte il·locutiu perquè aquest resulti reeixit, partirem dels estudis efectuats per Austin² sobre les expressions realitzadores, que, posteriorment, donaren lloc a la seva teoria de l'acte de parla. També ens fonamentarem en les propostes de Searle³ referents a l'anàlisi de les expressions correctament construïdes situacionalment, de les quals ens

servim per complir un acte il·locutiü, com, per exemple, les dels actes de «prometre», i «amençar», introduint dins del marc epistemològic que hem esbossat prèviament, la proposta d'anàlisi de l'acte d'«aconsellar» aportada per Wunderlich ⁴. Dividirem el «procediment convencional» a què ens referim en:

B.1. Factors situacionals:

B.1.1. L'expressió

B.1.2. Les persones o actors

B.1.3. Les circumstàncies personals

B.1.4. Els objectius de l'acte

B.2. Factors de procediment:

B.2.1. Totalitat de participants

B.2.2. Totalitat de condicionants situacionals

B.2.3. Terme del procediment

B.1.1. Regles convencionals per a l'expressió:

Un procediment convencional acceptat que posseeixi un cert efecte cal que inclogui l'emissió de qualsevol forma d'expressió enunciativa, sigui aquesta verbal, visual o corresponent a d'altres sistemes de significació. L'enunciat que en resulta ha de ser convencionalment relacionat amb els objectius que es persegueixen per a esdevenir reeixit:

B.1.1.1. Les expressions emeses, siguin d'agraïment, d'afirmació, d'amenaça, etc. han de ser convencionalment adequades a l'acte. La significació atorgada convencionalment a les formes d'expressió emprades ha de ser l'adequada a l'acte i a la força il·locutiva. Així, els senyals de tràfic, per exemple, han de ser formalitzats conforme a les pautes establertes pel propi codi. La relació convencional que cal que contreguin els plans de l'expressió i del contingut, sols serà possible dins de la normativa convencional del codi. Encara que menys explícites, aquestes regles convencionals també les trobem en d'altres unitats icòniques enunciatives que podríem qualificar d'hipocodificades per llur ambigüitat de codificació, en la transcripció, mitjançant artificis gràfics, de les propietats culturals que se'ls atribueixen.

Amb l'enunciat icònic no es representen totes les propietats «naturals» o «reals» de l'objecte, sinó solament aquelles propietats que li són atorgades convencionalment com a pertinents. D'una part, aquesta representació icònica obeeix a uns «codis de coneixement»⁵, pels quals una cultura defineix els seus objectius i els identifica per uns trets pertinents que en caracteritzen el contingut. I d'altra banda

obeeix a uns «codis de representació icònica» que estableixen quins són els artificis gràfics que corresponen als trets del contingut establerts pel codi de coneixement.

El lloc i el moment en què aquestes expressions enunciatives són visualitzades també incideix en la significació. El senyal de tràfic que obliga a tombar a la dreta requereix que en les seves proximitats convencionals hi hagi una via o pas o una via entre diverses, a la qual convencionalment el senyal fa referència. Així, l'espai i el moment situacional han de ser els adequats a l'acte perquè aquest esdevingui reeixit.

Aquesta significació es correlacionarà convencionalment amb l'expressió, si i solament si es correspon amb la que situacionalment li correspon en el moment precís de l'acte. Si les expressions no són convencionalment adequades al moment de l'acte, direm que aquest és «inadequat».

B.1.1.2. Hem dit que una expressió enunciativa ha de respectar uns codis de coneixement i representació en relació amb les propietats que li són convencionalment atribuïdes. Així, els senyals de tràfic, com els rètols propagandístics, com també els altres models il·locutius que hem escollit, en tant que expressions de les quals se serveix el destinador han de respectar una sèrie de condicions perquè esdevinguin intel·ligibles. Tant el destinador com el destinatari han de tenir un coneixement, més o menys formalitzat, de com servir-se dels diferents llenguatges. Cal que hi hagi un procediment convencional acceptat pel destinador i el destinatari, que posseeixi un cert efecte convencional. En una paraula, cal que el destinador i el destinatari se serveixin del mateix codi i, com veurem en B.1.2. que siguin competents en tots els nivells que hem especificat prèviament en aquest treball. Aquests coneixements comporten que el destinador i el destinatari sàpiguen expressar-se a través de cadascun dels llenguatges emprats, amb les seves limitacions i les seves pertinències referencials; també han de tenir un coneixement, formalitzat o no, de la relació sincrònica entre els llenguatges possibles i els necessaris, segons les jerarquies convencionalment establertes per a construir textos unitaris.

Si no concorren aquestes circumstàncies, el text esdevé «inintel·ligible». Així, fer un atracament en ple carrer requereix que tant el destinador com el destinatari siguin aptes per a expressar-se en els llenguatges corresponents. Expressions verbals, indumentària, expressions facials, oportunitat de lloc i d'hora, etc., han de constituir un text unitari i coherent perquè el destinatari interpreti encertadament l'acte intencional del destinador.

B.1.1.3. El procediment cal que sigui portat a ter-

me en forma correcta i coherent, tant en les seves formes expressives, coparticipants i simultànies, com en el seu procés discursiu.

És evident que quan s'amenaça algú de fer-li alguna cosa, perquè l'acte il·locutiu sigui reeixit cal que, a més d'acomplir-se les condicions precedents, totes les expressions emeses s'estructurin coherentment. En aquest sentit no és possible d'amenaçar algú amb una expressió gestual, per exemple amb el puny alçat, tot emetent expressions verbals o d'altre tipus, que siguin interpretades com a favorables al destinatari.

Aquesta necessitat de coherència entre expressions coparticipants i simultànies planteja algun problema. En cas que hom emeti diverses expressions corresponents a diversos sistemes que es contradueixen entre elles en una situació concreta, es pot donar el cas que l'enunciat esdevingui «incoherent», o al contrari, resulti «reeixit» pel predomini d'unes expressions sobre les altres, tot i que l'efecte no correspongui als objectius o intencions del destinador. És a dir, pot ocórrer que les expressions de l'emissió no siguin reconegudes amb les mateixes funcions i jerarquia, perquè, per exemple, les que s'hi subordinen actuen com a determinants situacionalment: és el cas de molts gags cinematogràfics, que posseeixen una doble intencionalitat d'objectius contradictoris. Aquesta es posa en evidència per l'emissió simultània d'expressions positives i negatives, o del mateix signe però il·locutivament contradictòries, les quals permeten que l'espectador n'alteri l'ordre jeràrquic, mutació sobre la qual es basa la comicitat de l'escena.

En aquest cas direm que l'acte ha estat «alterat». Aquesta possible desvirtuació pot sorgir en tots els casos com a alternativa a l'acte fallit. Una tal possibilitat depèn de la interpretació del destinatari, sempre i quan es presentin les circumstàncies necessàries: que hi hagi contradicció entre els signes expressius o/i entre els elements situacionals de l'acte i que el destinatari consideri que té necessitat d'interpretar coherentment els elements situacionals que se li ofereixen.

B.1.2. De les persones i llurs circumstàncies:

És evident que aquesta convencionalitat no pot limitar-se a les regles amb les quals construïm les diferents formes expressives, sinó que també cal fer-la extensiva al context situacional emprat, per la qual cosa ens referim a:

- Les persones, que, en tant que actors, motiven l'acte de comunicació.
- Les circumstàncies particulars d'aquestes persones, necessàries perquè un acte esdevingui reeixit, i
- Els objectius perseguits amb l'acte.

B.1.2.1. Les persones i circumstàncies particulars han de ser les apropiades per tal que hom pugui recórrer a un determinat procediment particular.

La condició essencial d'un senyal d'obligació és l'intent d'aconseguir que el conductor faci una determinada maniobra de circulació de tràfic. Ara bé, aquesta voluntat del destinador «A» d'obligar el destinatari «B» a fer la maniobra «x» requereix que a A li sigui reconeguda autoritat sobre B. Així, aquest mateix senyal situat a l'interior dels jardins d'una propietat privada comporta menys credibilitat i doncs l'ordre serà més fàcilment transgredida. L'autoritat de A pot procedir de la coerció física o moral com en un atracament a mà armada, o en un xantatge, o també del dret que li és atorgat per consens social o com a reconeixement col·lectiu del seu paper social.

L'autoritat coercitiva i la social possibiliten actes, el beneficiari dels quals es el propi destinador, com per exemple, l'amenaça, l'obligació, i l'advertiment, que es fonamenten en la *por* d'un acte futur, que B creu A capaç de realitzar. Per contra, els actes futurs, el beneficiari dels quals és el destinatari solament són susceptibles de ser duts a terme si A té una autoritat moral reconeguda socialment. Així, aconsellar una ruta determinada per sobre d'altres possibles implica que «Tràfic» té alguna raó per a creure que aquesta ruta beneficia l'usuari i alhora, que l'aquiescència d'aquest obeeix a la fe que entén que ha de prestar a Tràfic pel fet que admet que els consells que aquest organisme dóna en el domini que li és propi són fruit d'aquell tipus de competència que engendra autoritat moral.

Entre aquests dos tipus d'autoritat podem situar l'acte d'advertir, la reeixida del qual tant pot fonamentar-se en l'autoritat coercitiva com en la social: El senyal de tràfic «caiguda de pedres» també requereix l'autoritat social per tal de ser respectat. La coerció que implica el possible accident si hom no condueix amb les degudes precaucions, només és eficaç si és reconeguda l'autoritat de qui que emet l'enunciat, i així, doncs, resulta creïble. L'acte d'advertir, si esdevé reeixit, admet els dos tipus d'autoritat simultània encara que aquest acte sempre emfatitza un dels dos actors com a presumpte beneficiari.

Així, entre les condicions indispensables per a la realització d'un acte de comunicació destacarem aquelles per les quals la persona que executa l'acte ha de tenir el «dret» d'idear el procediment i «autoritat» per a realitzar-lo, i el destinatari ha de reconèixer-li aquest dret i aquesta autoritat, per tal que l'acte esdevingui reeixit. També el fet que el destinatari cregui que el destinador és capaç d'acomplir l'acte és indispensable perquè aquest tingui èxit. És a dir, les persones i les circumstàncies que possibiliten l'acte reeixit cal que siguin apropiades des del punt de vista de ser reconegudes institucionalment com a posseï-

dores de la suficient autoritat i dels drets requerits per a accomplir l'acte en aquella ocasió. Aquest reconeixement de la possibilitat coercitiva i social d'efectuar eficaçment l'acte, ha d'anar acompanyat de la capacitat d'emetre enunciats que siguin situacionalment copsables i comprensibles pel destinatari.

Si no concorre aquest reconeixement social del dret i de l'autoritat del destinador, l'acte és nul per «impostura» o «abús».

B.1.2.2. Les persones han de ser capaces de produir l'enunciat segons les mateixes o similars regles convencionals, és a dir, dins del mateix marc de competències, així com no hi ha d'haver impediments per produir l'enunciat en tot o en part, que dificultin o invalidin l'acte il·locutiú.

En el primer cas, la invalidesa es produeix per «incompetència» dels actors, i en el segon cas, la fallida és per «defecte». Si existeix alguna dificultat en algun dels canals participants en l'acte, cal que sigui coneguda per tal que hom pugui adaptar la resta de llenguatges dels canals útils a fi de compensar el buit o buits produïts pels canals defectuosos.

Cal remarcar que l'impediment parcial en l'enunciat, com per exemple la impossibilitat d'emetre en algun canal sensorial, pot provocar un canvi en la reestructuració perceptiva, per la qual cosa l'acte fallit que se'n deriva pot també qualificar-se d'«alterat».

En els casos d'actes fallits per alteració, cal analitzar la manera com s'estructuren els diferents enunciats per a formar el discurs en tant que fúntius que contreen unes determinades funcions i conformen estructures i jerarquies segons situacions concretes.

B.1.3. Les circumstàncies personals:

Malgrat la gran complexitat de factors incidents en l'acte de comunicació, llur totalitat obeeix a uns postulats bàsics que podríem generalitzar dient que, perquè un senyal esdevingui comunicatiu, és condició prèvia que el destinador desitgi que el destinatari prengui consciència d'alguna cosa que desconeixia. O sigui, que el destinador ha de tenir la «intencionalitat comunicativa» d'incidir sobre el receptor per tal de produir-li uns determinats efectes, i aquesta intencionalitat ha de ser percebuda pel destinatari. D'aquí que també cal situar en aquestes premisses comunicatives a què fem referència, les «conseqüències» de la comunicació.

B.1.3.1. Coordinacions derivades dels factors intencionalitat: La intencionalitat del destinador és un factor fonamental per a l'acompliment d'un acte de comunicació reeixit (cf. 6.4). Vegem aquí, la inten-

cionalitat de l'acte des del punt de vista de la sinceritat, sigui aquesta veritable o admesa com a tal per part del destinatari.

Tot acte il·locutiú —ens diu Searle⁶— ha de reunir unes determinades «condicions de sinceritat», és a dir, aquelles condicions que pressuposen la creença en l'acte il·locutiú per part de qui l'executa.

Parteix Searle del fet que si el destinador emet una proposició és perquè té la intenció seriosa de realitzar un determinat acte de parla i solament en aquest cas, és a dir, si té la intenció sincera de fer l'acte, ha d'emetre la proposició. Aquesta intencionalitat de realitzar l'acte es allò que fa que una promesa, una amenaça, una ordre, etc., tinguin la força il·locutiva necessària. Aquesta circumstància de la sinceritat en l'acte il·locutiú també la reclama Austin⁷ en tant que reconeix l'existència de casos, el procediment dels quals exigeix que els actors tinguin certs pensaments o sentiments dirigits a aconseguir que es produeixi certa conducta conseqüent en algun participant. Aquesta circumstància, autoritza Austin a considerar que hi ha dos casos vàlids per a la reeixida de l'acte: «qui participa en l'acte i recorre així a aquest procediment, a) ha de vincular als fets aquests pensaments o sentiments, o b) els participants han d'estar animats pel propòsit de conduir-se de manera adequada». Així, la sinceritat en la intenció ha de ser copsada o suposada pel destinatari, ja sigui perquè disposa d'un coneixement previ dels actes del destinador, o bé perquè, tenint aquest en compte que en certes situacions cal que l'acte es reforci amb l'aportació d'alguns dels diferents llenguatges que hi participen, en fa ús per a persuadir el destinatari; per exemple, una amenaça de paraula es fa creïble aixecant el puny o el braç agressivament o emetent adequades expressions facials.

Referent a aquesta necessitat de reforç enunciatiu per tal que l'acte sigui reconegut com a sincer, podem remarcar que, de fet, l'estructura verbal, per ella mateixa, rarament expressa la sinceritat de la intenció del destinador; molt sovint aquesta ha de ser ajudada pel conglomerat d'expressions coparticipants contigües a l'acte. La sinceritat de l'acte d'amenaça que realitza l'atracador no li és atribuïda solament per les paraules que pronuncia, sinó també, i possiblement sobretot, per les altres expressions paralingüístiques, gestuals, objectuals, situacionals en general.

En cas d'amenaça insincera i reconeguda com a tal pel destinatari, l'acte esdevé fallit o «fals», ja que el destinador no té la intenció sincera d'acomplir-la. L'acte pot ser reeixit si les expressions emeses convencen el receptor que el destinador té la intenció sincera d'acomplir l'acte d'amenaça. Si fa una amenaça insincera, cal que aparenti tenir unes intencions que no té pas. Així direm que les condicions de sinceritat perquè un acte sigui reeixit, no han de ser necessàriament autèntiques en l'emissor, sinó que és suficient

57

que li siguin atribuïdes pel destinatari i que el destinatador adopti les expressions pròpies de la intenció.

Contràriament als casos abans esmentats, en què la transgressió d'algunes de les regles comporta la impossibilitat de portar a terme un acte, i per tant, origina un «desencert», en els casos de transgressió efectiva i deliberada de les regles, l'acte s'acompleix, si bé comporta —en termes del mateix Austin— un «abús de procediment». Així, si la persona que executa l'acció actua sense respectar la premissa d'actuar sincerament, no per això l'acte quedarà anul·lat, ni resulta un desencert, sinó que s'acompleix i s'ha de considerar reeixit, si bé s'haurà comès el dit «abús». Així, qui fa una declaració o un jurament tot sabent o sospitant que no correspon a la veritat, però acata les altres condicions especificades, incorre en un abús i la mentida o el perjuri no obstaculitza la reeixida de l'acte.

Mentre la transgressió de les regles convencionals que fonamenten els precedents actes B i B.1.1. i B.1.2., els anul·la, en els casos B.13.1., en què l'acte es realitza però no es respecten les creences i pensaments que el fonamenten, l'acte conceptual d'abús es transforma en «buit». Així, si algú pronuncia «jo juro» en ocasió d'un acte formal de possessió d'un càrrec, aquest acte és fallit, és a dir no es realitza si, per exemple, la persona que emet el jurament no és la que institucionalment s'assigna a aquestes funcions, o no està en situació d'assumir el càrrec per incompatibilitat amb el que ocupa actualment. Contràriament, si reunint totes les condicions pròpies dels casos B i B.1.1. i B.1.2., la persona que jura el càrrec no té la intenció de complir allò a què es compromet en el jurament, aquesta transgressió, o insinceritat, no impedeix que l'acte de jurament es realitzi. Si en els casos de transgressió B i B.1.1. i B.1.2. es produeix un «desencert» i el procediment a què es recorre resta «desautoritzat» i l'acte, «nul» o sense efecte, en cas de transgressió de B.1.3.1., l'expressió constitueix un «abús» i l'acte pretès esdevé un acte «buit».

Austin no analitza els pretesos actes, fonamentalment abusius i a més, «buits», que qualifica amb el terme general d'insincers, com tampoc no analitza, ni tan sols qualifica els actes desafortunats o fallits que corresponen al cas B.2., i que veurem posteriorment. Amb tot, el fet que es produeixi aquell acte «buit» no vol dir que alhora esdevingui «nul». Cal dir que, malgrat que l'acte sigui «buit» per «abús de procediment», tanmateix continua existint i comportant per a l'executor el compromís social d'acompliment, igual que si es tractés d'un acte plenament reeixit.

En agrupar les diferents condicions d'acompliment d'un acte, Searle considera aquelles que anomena «essencials», per les quals la persona que executa l'acte es compromet, per la força il·locutiva de

l'enunciació, a certes creences o intencions. Així, en el cas d'un acte, aquest comporta «compromís» per part de qui l'executa. Aquest compromís és, doncs, independent de la sinceritat i de la veritat, ja que és implícit en tot acte il·locutiu, tant se val reeixit com abusiu. L'acte il·locutiu no exigeix la creença que allò que es diu és veritat, ni que ho hagi estat o no, però obliga a un comportament adequat per part de qui el realitza. La prova d'això és que, si després es produeix un enunciat incoherent amb aquestes creences o l'actor es comporta de manera incompatible amb les intencions manifestes a què es va comprometre, serà considerat «culpable» —per emprar un terme de Searle—. Serà culpable d'incompliment de compromís, prova que l'acte s'havia de realitzar satisfactòriament.

Un altre tipus de deficiències susceptibles d'afectar les expressions il·locutives són les que Austin⁸ anomena «buides d'una manera particular», expressions que son emeses en «circumstàncies extraordinàries o especials», com, per exemple, les que emet un actor en el transcurs d'una representació teatral, les quals produeixen un canvi fonamental en l'acte ja que, com apunta Austin, «el llenguatge no és emprat seriosament, sinó de manera independent del seu ús normal».

B.1.3.2. Es pot donar el cas que el destinatador tingui la intenció sincera d'acomplir l'acte, però el destinatari cregui, o bé que el destinatador no posseeix aquesta intenció sincera, o que és incapaç d'acomplir-la o que no pot fer-ho, per la qual cosa l'acte, malgrat el compromís del destinatador, esdevé fallit per «falsa interpretació». La condició de sinceritat es necessària pel que fa a la interpretació del destinatari, mentre que per al destinatador és suficient que l'al·ludida interpretació es realitzi, al marge de si la intenció d'acompliment és sincera o no és sincera, factible o no factible.

B.1.3.3. Els participants en l'acte han de tenir determinats pensaments, de cara als fets a realitzar i estar animats pel propòsit de conduir-se de manera adequada. Així un acte il·locutiu del gènere «prometre» o «amençar» comporta el compromís explícit de realitzar certs actes futurs per al destinatari o al destinatari⁹.

Aquesta condició, que Searle¹⁰ anomena essencial, és la que constitueix la regla general constitutiva en el sentit més estricte. Per ella el destinatador, en enunciar alguna cosa assumeix l'obligació de realitzar un acte futur o intenta que s'interpreti que accepta aquesta obligació social. Així, que s'accepti que el destinatador assumirà l'obligació derivada de l'acte il·locutiu de prometre o d'amençar, és condició necessària perquè l'acte esdevingui reeixit: el sol fet que es

demostris o s'expliciti la no intenció del destinador d'assumir aquesta obligació, ara o més endavant, fa que l'acte esdevingui fallit.

En certs actes aquesta assumptió de futur és clarament explicitada i constitueix la característica essencial del propi acte. Així, donar un consell assumeix que l'acte «x» serà d'interès per al destinatari, i amenaçar implica que no ho serà. Semblantment, l'acte de demanar representa transmetre l'obligació que el destinatari dugui a terme un acte futur, la realització del qual, està, en opinió del destinador, dins de les seves capacitats.

Aquest compromís temporal comporta una connexió lògica i no causal entre la intencionalitat de l'agent i l'acció que s'obliga a realitzar. Com hem dit, la intencionalitat, si bé apunta a la conducta futura, no és una qualitat inherent a aquesta, ja que tal conducta es pot produir independentment de la intencionalitat. La intenció és una activitat, i quan la interpretem, la signifiquem en funció d'una situació que és pròpia de l'agent. En aquest sentit establim una connexió lògica que ens permet de fer prediccions de fiabilitat dels actes futurs a què s'ha compromès l'agent: tenir la intenció de fer alguna cosa o sentir-se obligat a fer-la, vol dir que aquesta cosa es troba en el futur i per tant, les oportunitats de modificació intencional són directament proporcionals a la llargada del temps que hi ha entre la presa de compromís i l'acte promès. Així, la presumpció relativa a l'acompliment de l'acte del destinador tindrà graus de fiabilitat diferents en funció de la durada d'aquest temps. En igualtat situacional, com més pròxim a l'acte de prometre sigui el compromís d'acomplir la promesa, major serà el grau de fiabilitat respecte a aquesta obligació d'actuació futura. Tot i això, sempre un acte il·locutiu comporta un compromís temporal de fer alguna cosa «*per al*» o «*al*» destinatari. El coneixement de la manca d'intencionalitat del *destinadas* o de la impossibilitat que realitzi l'acte futur malgrat el compromís, comporten, en cas que es tracti de fer alguna cosa «*per al*» destinatari, la fallida de l'acte per «manca de fiabilitat» i en cas de fer alguna cosa «*al*» destinatari, la fallida cal atribuir-la a «incredulitat».

B.1.4. Objectiu de l'acte:

B.1.4.1. L'objectiu de l'acte no pot ser obvi.

Dintre de les condicions convencionals, també es podria incloure el cas B 1.4, pel qual la intencionalitat d'un acte il·locutiu comporta sempre un objectiu, i aquest no pot ser res que ja s'estigui realitzant o de què es prevegi la realització¹¹. És a dir, allò que el destinador enuncia que farà en una situació considerada com a normalment consegüent a l'actual, no pot

ser obvi ni per a l'emissor ni per al receptor. Així, la cosa promesa pel destinador, o la que constitueix una amenaça, o un consell, etc., no pot ser res que ja s'hagi realitzat o es tingui la intenció de realitzar dins del curs normal dels esdeveniments.

Existeix la presumpció que quan es realitza un enunciat, l'esforç que comporta es justifica per la «necessitat» de l'emissió. D'aquí que, normalment, l'emissió d'una expressió s'interpretarà com a pròpia d'un objectiu que de cap manera no és obvi: si amenaço algú de fer allò que ja se li està fent o espera irremissiblement que se li farà, aquest acte serà fallit i no tindrà sentit, ja que no puc amenaçar algú amb allò que ja té o espera amb tota seguretat tenir. Així també, en l'acte d'aconsellar una desviació de ruta mitjançant el rètol de tràfic corresponent, cal que la «Prefectura de Tràfic» consideri que no és obvi per a l'usuari de prendre, en el curs normal dels esdeveniments, la indicada ruta, però que és beneficiós per a l'usuari que així ho faci. Sols si es produeixen aquestes circumstàncies, «Tràfic» es trobarà obligat a col·locar el rètol en el lloc que li pertoqui. Diguem de passada que els responsables de la senyalització de rutes haurien de tenir molt en compte aquest postulat per tal d'evitar l'actual proliferació de senyals de tràfic ineficaços per obvis, els quals possiblement tenen l'origen en èpoques en què els coneixements assimilats per l'usuari en matèria de circulació eren molt més rudimentaris que en l'actualitat.

En cas d'afirmar-se alguna cosa, la veritat de la qual és evident per al destinador, cal que aquest consideri que aquesta veritat no és òbvia ni per a ell mateix ni per al destinatari segons el que aquest sap d'aquesta cosa. Si no es produeix aquesta circumstància, l'acte d'afirmar alguna cosa esdevé «inútil» o, en cas que aquesta obvietat es presenti en el destinatari, l'acte esdevé fallit per «redundant». En l'acte de preguntar alguna cosa en què el destinador desitja conèixer una informació necessària, o simplement verificar si el destinatari sap aquesta informació, no pot ser obvi ni per al destinador ni per al destinatari que aquest doni en el present la informació que sap, sense que se li demani.

Ara, malgrat la condició de no obvietat perquè l'acte il·locutiu s'acompleixi, es pot donar el cas que, tot i no aconseguir-se aquesta condició, l'acte esdevingui reeixit. Aquest requisit de la no obvietat no és necessari en actes tals com obligar, ordenar i en general, tots els que suposen imposició i coerció en què l'intent d'aconseguir que el destinatari faci alguna cosa pot ser obvi tant per al destinador com per al destinatari i no per això deixen de ser reeixits.

També es pot donar el cas que els receptors de l'acte il·locutiu, coneixent les regles per a realitzar aquest tipus d'acte, suposin que la condició es produeix i que per tant s'acompleix un acte il·locutiu, en

cara que la suposició no respongui a l'objectiu de l'emissor. Si amenaço algú de fer-li un mal que amb tota certesa aquesta persona ja esperava irremissiblement, una interpretació possible d'aquest acte és suposar, o bé que la prèvia certitud del receptor era infundada o bé també, com hem dit, que l'amenaça no li produeix cap efecte perquè el mal era totalment obvi. Si en circumstàncies d'obvietat faig una promesa, «l'única interpretació possible —diu Searle— és suposar que crec que no és obvi que faci la cosa promesa: un marit feliç que promet a la seva esposa que no l'abandonarà la setmana vinent, provoca, probablement, més angoixa que alegria»¹². Els continuats rumors oficials que la benzina no pujarà de preu, provoca immediates cues de proveïment en totes les gasolineres. El fet és que els receptors d'un enunciat pressuposen que aquest constitueix un acte il·locuti, per la qual cosa interpreten que l'objectiu perseguit per l'emissor no és obvi, però que pel seu caràcter extraordinari es produirà.

B.2. CORRECCIÓ I INTEGRITAT DE PROCEDIMENT:

Entre les condicions per tal que un acte esdevingui reeixit, cal considerar les que fan referència a la correcció i integritat del procés o procediment comunicatiu, que s'aconseguirà si aquest és portat a terme per la totalitat dels participants i aquest actuen segons els dictàmens convencionals que exigeix l'acte i executen la totalitat de les accions que requereix.

Si no concorren aquestes condicions o es transgredeix alguna de les regles, és impossible portar a terme l'acte. Així doncs, en cas que manqui la totalitat o una part convencional implicada dels participants, o que aquests no siguin els apropiats, o que l'acte es realitzi de manera incorrecta o incompleta sota el punt de vista convencional, aquest acte, en termes d'Austin¹³ constitueix un «desencert».

Precisant els possibles desencerts propis dels casos que acabem d'esmentar, Austin considera els següents: els que corresponen a les persones i els que es refereixen a les circumstàncies quan no són les apropiades, cas en què donen lloc a «males interpretacions» i que nosaltres podem incloure en l'apartat ja exposat B.1.2.1. i B.1.2.2.

És evident que dins de la correcció i integritat de procediment podríem incloure les condicions «perceptives» i el procediment convencional per a l'emissió d'enunciats en tant que formes expressives, bé que ambdós pel seu caràcter tan essencial i general ja els hem tractat en els apartats A i B.1.1. Aquí, en l'apartat B.2., ens referim preferentment als elements situacionals en tant que actuant per a aconseguir l'acte i no quant als requisits necessaris per tal d'assumir reeixidament aquesta activitat.

B.2.1. En cas que no participi la totalitat convencional dels seus membres, l'acte resultant és qualificat per Austin d'acte «viciat». L'activitat comunicativa, en tant que relació de papers en situacions socials, fonamentada en la comprensió i l'acció, requereix la presència activa de la totalitat del grup definit convencionalment com a necessari.

B.2.2. També perquè l'acte esdevingui reeixit, cal que es respecti la totalitat dels condicionants situacionals existents convencionalment per a la realització de l'acte. No podem efectuar l'acte si, per exemple, no l'acompanyen certs requisits situacionals, és a dir, per exemple, no podem felicitar algú per Nadal, si no ens trobem en aquestes festes.

En aquestes circumstàncies d'incompletesa situacional, l'acte esdevé «desafortunat», encara que, com hem dit, en el cas B.1., també podria ser interpretat altrament si la intencionalitat no fos coneguda a l'interior de la situació real sinó en la convencionalitat desitjada. Així una felicitació de Nadal en ple estiu i a Barcelona, podria adquirir el caràcter d'una broma.

B.2.3. Dins de la convencionalitat de l'acte il·locuti, l'ocasió de l'enunciat ha de ser adequada a l'acte il·locuti pretès.

Tant Wittgenstein com Austin destaquen la importància de vincular les funcions del llenguatge als contextos socials en què operen les llengües, fora de les quals l'acte d'enunciar alguna cosa esdevé «inexistent» o «desplaçat». Els condicionants situacionals m'exigeixen una classe d'actes possibles, tot eliminant-ne d'altres, cosa que fa que les meves possibilitats d'elecció significativa tinguin els límits que marquen aquelles condicions. Poder aconseguir un acte requereix, per tant, tenir coneixement de la interpretació situacional subjacent a l'activitat que pretenc realitzar, de la significança que adquirirà per al seu coneixement i de les conseqüències que és lícit esperar. Si l'acte que pretenc realitzar no respon a aquests condicionants situacionals esdevé ineficaç o «inexistent», perquè no és conegut, o «desplaçat» si la significança no correspon a la intencionalitat que provocà l'emissió.

B.2.4. Si no es duen a terme tots els passos marcats convencionalment com a indispensables, l'acte resulta incomplet o «inacabat», així que s'intenta realitzar. O esdevé «incorrecte» si els passos no s'efectuen d'acord amb les normes convencionals per a aquesta classe d'actes.

Reprement l'exemple d'acte il·locuti proposat pel mateix Austin, direm que l'acte d'apostar cent pesetes fracassarà si el destinatari no expressa la seva acceptació. Dir «et reptó a un duel», per continuar amb els exemples proposats per Austin, fracassarà si

posteriorment no envio els padrins al meu adversari.

Els actes il·locutius inacabats, tal com són formulats per Austin i els seus seguidors, especialment Searle, requereixen ser complementats fins a aconseguir un conglomerat de sistemes d'expressió, on tots ells interactuen per a l'acompliment d'un acte comunicatiu integral. D'aquí la gran importància de tots aquells procediments comunicatius que poden ser executats, per formes mixtes: verbals, gestuals, olfactives, visuals...

A manera de resum sistematitzem les condicions necessàries que han de concórrer perquè un acte sigui reeixit, així com les particulars maneres com, en cas contrari, l'acte esdevé fallit, segons els quadres, A, B.1. i B.2.:

A. CONDICIONS RECEPTIVO-PERCEPTIVES

	CONDICIONS PER AUN ACTE PERCEPTIU REEIXIT:	PERCEPCIÓ FALLIDA O
A.1.	Totalitat elements pertinents	Incompleta
A.2.	Adequada estructuració dels elements pertinents	Desvirtuada
A.3.	Distinció de «sorolls»	Distorsionada

B. EL PROCEDIMENT CONVENCIONAL

B.1. DELS FACTORS SITUACIONALS

		CONDICIONS CONVENCIONALS PER A UN ACTE REEIXIT		ACTE FALLIT O:
B.1.2. De l'expressió	B.1.1.1.	Adequada a l'acte i força il·locutiva		Inadequat
	B.1.1.2.	Intel·ligible		Inintel·ligible
	B.1.1.3.	Correcció i coherència sincrònica entre els llenguatges		Alterat
B.1.2. De les persones	B.1.2.1.	Persones apropiades	Dret	Per impostura
			Autoritat coercitiva i moral	Per abús
	B.1.2.2.	Capaces de produir l'enunciat	Mateix marc de competències	Per incompetència
			No impediments	Defectuós
B.1.3. De les circumstàncies personals	B.1.3.1.	Significació Intencionalitat d'acompliment (destinador)	Sincera	Fals
			Buit	Buit
	B.1.3.2.	Significança Coneixement intencionalitat (destinatari)	Reconeixement sinceritat Creu que destinador assumeix obligació social	Falsa interpretació
B.1.3.3.	Compromís en el temps	Fer al destinatari	Per incredulitat	
		Fer per al destinatari	Per no fiabilitat	
B.1.4. Objectiu	B.1.4.1.	No obvi	Destinador	Inútil
			Destinatari	Redundant

B.2. CORRECCIÓ I INTEGRITAT DE PROCEDIMENT

	CONDICIONS CONVENCIONALS PER A UN ACTE REEIXIT	ACTE FALLIT O:
B.2.1.	Totalitat de participants	Viciat
B.2.2.	Totalitat condicionants situacionals	Desafortunat
B.2.3.	L'ocasió de l'enunciació ha de ser adequada a l'acte il·locutiu	Desplaçat
B.2.4.	Procediment portat a terme	Tots els passos convencionals
		De manera correcta
		Inacabat Incorrecta

Dins d'aquesta perspectiva, és evident que la unitat bàsica d'estudi no pot ser la imatge, sinó la «producció» del signe en la realització de l'acte de comunicació. De manera més precisa, creiem que cal buscar-la en la intencionalitat comunicativa del subjecte productor, així com també en la seva realització pragmàtica i amb els efectes produïts dins d'una situació concreta. O, en termes metodològics, observant l'ús que fem dels enunciat visual per tal de poder extreure de llur funcionament, els criteris bàsics que condicionen la intencionalitat, la comprensió i els efectes comunicatius.

Cal, doncs, superar els problemes sorgits d'una anàlisi de la imatge que exclouria els problemes de referència així com els situacionals i els intencionals. Aquesta ampliació d'objectius ens porta, doncs, a ultrapassar el camp exclusiu de la significació per a accedir a les estructures més àmplies de la pragmàtica i superar així l'inconvenient d'estudiar el llenguatge visual en tant que fenomen espontani, independent de la voluntat i de l'acció dels actors competents en una situació concreta.

Gràcies a la pragmàtica, desplaçem la visió abstracta tradicional del llenguatge i la recerca d'universals per a abordar el llenguatge emprat per un individu social. L'acceptabilitat i reeixida d'un discurs com a eina es deurà, doncs, més al fet de ser «ben usat», o sigui, adequat a la situació concreta que el genera, que no pas al fet de ser «ben construït» o «fidelment re-presentat». D'aquí que l'estudi sols pot avançar i desenrotllar-se en una amplitud i diferenciació adequades, si parteix de situar inequívocament l'objecte visual en el terreny de l'acte real, amb tota la seva complexitat de llenguatge i situacions. En altres termes, es tracta, crec, de substituir l'estudi d'enunciats visuals amb referents reglamentats i previsibles dintre d'una estructura lògica, per l'anàlisi de l'acte d'enunciar en tota la seva extensió. O, com ens mostra Witt-

genstein, reemplaçar la univocitat de les estructures lògiques per l'analogia entre les diferents situacions comunicatives i, per tant, irreductibles als simples jocs unívocs de la lògica.

Referències

1. Els termes «indici» i «símbol» són emprats d'acord amb les definicions aportades per Peirce, Ch.S; *La ciencia de la Semiótica*, Nueva Visión, Buenos Aires, 1974 pp: 29-37, segons les quals l'indici és «un representant que realitza la seva funció en virtut del seu caràcter, que no tindria si l'objecte no existís» (text: 573). Signe, doncs, en què la relació amb el seu objecte és directa, causal i real. Que indica directament un objecte, que l'assenyala: «És el signe que es refereix a l'objecte que denota, pel fet d'estar realment afectat per aquest».

Per símbol, Peirce entén el «vehicle de signe relacionat amb el seu objecte per una relació triàdica en virtut d'un hàbit d'associació» (text: 1396). La relació signe/objecte designa un objecte independentment de la semblança o concordança amb ell, o de les relacions reals amb l'objecte. El símbol, doncs, depèn de l'interpretant que és qui escull un mitjà per a designar un objecte, que després serà emprat de forma convencional. Cal recordar que l'icono i l'indici són signes potencials, duals, que, per a funcionar com a signes, símbols, han de ser utilitzats pels seus interpretants.

2. Austin, J.L: *Palabras y Acciones*. Editorial Paidós, Buenos Aires, 1971.

3. Searle, John: *Actos de Habla*. Ed. Cátedra. Madrid. 1980 pp: 62 is.

4. Wunderlich D. *Pragmatique, situation d'enonciation et Deixis* Langages, 26, 1972. pp.34-58.

5. Els «codis de coneixement» i els «codis de representació gràfica» són emprats d'acord amb el sentit que Eco, *Tratado de semiótica general*. Ed. Lumen, Barcelona, 1977. pp. 345-65, dóna als termes.

6. John Searle, 1980, p: 71.

7. J.L. Austin, 1971; p: 60.

8. J.L. Austin, 1971, p: 63.

9. La diferència entre prometre i amenaçar radica, com diu Searle (80: 65) en el fet que prometre alguna cosa és una garantia que l'emissor farà alguna cosa «per a tu» i no a tu; mentre que el fet d'amenaçar alguna cosa és una garantia que l'emissor farà alguna cosa «a tu» i no per a tu.

10. John Searle, 1980, p: 68.

11. John Searle, 1980, p: 67.

12. John Searle, 1980, p: 67.

13. J.L. Austin, 1971, p: 57.